

Cas 3. CoopHalal: finances islàmiques a Espanya

Descripció de la pràctica educativa i context:

EXPLICACIÓ DE L'ACTIVITAT:

És un taller que es va realitzar el 2016, per impuls de Najia, presidenta de CoopHalal, amb l'objectiu de posar un model de finances islàmiques a Espanya. Ella es va posar en contacte amb CIBAFI (organització internacional que promou les finances islàmiques), per demanar ajuda tècnica per fer el curs, donant accés al programa i enviant un professor de l'entitat.

El curs va tenir una durada de 25 hores durant una setmana, es caracteritzava per obrir debat a la classe sobre les finances clàssiques, les islàmiques i les ètiques/solidàries. Es buscava tenir una dinàmica propera i de participació. El pensament crític va resultar cabdal en la formació, presentant un nou model de finances que va més enllà de les visions occidentals, és a dir, les finances islàmiques.

A més a més, es va donar molt èmfasi en elements sistèmics i de canvi, sumat a les evidències empíriques que demostren l'exclusió financera de 2 milions de musulmans que viuen a l'Estat espanyol, connectant així amb la població que segueixi els valors de les finances islàmiques.

Aquest curs va acabar amb un procés d'avaluació a través d'un examen de 100 preguntes, que es podia fer en línia o presencial. Per a cada pregunta tenien 1 minut per respondre i si no desapareixia.

Les característiques d'aquesta pràctica és l'ensenyament de finances islàmiques des d'una educació transformadora, per explicar-ho a partir de tenir un educand actiu i crític, com també fer una anàlisi decisiva sobre la realitat financera hegemònica i el context de l'Islam en la situació actual. Aquesta crítica es va fer seguint molt dels valors de la justícia global i els drets humans. Per tot això, aquest cas és una bona pràctica educativa en finances ètiques.

CONTEXT EDUCATIU	
Ubicació	Barcelona, Catalunya
Modalitat	Presencial, amb la possibilitat d'avaluació en línia.

Temps	25 hores durant una setmana, l'any 2016
Espai educatiu	Espai Ecos, coordinat per CoopHalal
Docent/formadora	Professor de CIGAFI (en anglès) i Najia Najia Lotfi, com a coordinadora del curs i traductora al castellà. Ella és economista i professora certificada de finances islàmiques per CIBAFI i amb la mateixa entitat té la certificació de banca islàmica. Des de 2013 ha fet diverses formacions sobre finances islàmiques.
Assistència educands	8 persones
Perfil dels educands	Professionals entre edats de 40-50 anys; de diferents àmbits, com la banca, el comerç, entre altres. D'origen divers, alguns musulmans, altres no.
Idioma de la formació	Castellà i anglès

Coophalal:

CoopHalal (Serveis Financers Islàmics, SCCL), és una Societat Cooperativa de serveis financers islàmics creada el 2015. La seva missió és donar resposta a una necessitat d'un conjunt o comunitat de la societat espanyola, que se sent fora del sistema financer existent, o té molt pocs tractes amb aquest últim per falta d'oportunitats d'estalvi, inversió o finançament, en relació amb les seves creences o conviccions religioses connectades a l'Islam. La plataforma CoopHalal té com a objectiu general la creació i la posada en pràctica d'una nova alternativa financera en el mercat espanyol. Són membres de la XES i sòcies de FETS, tenen molta xarxa a escala estatal dins el món de l'ESS¹.

CIBAFI:

CIBAFI és una organització internacional sense ànims de lucre que es va fundar l'any 2001, pel Islamic Development Bank (IsDB) i altres institucions de finances islàmiques. Està afiliat a Organisation of Islamic Cooperation (OIC). La seva missió és donar suport a la indústria dels serveis de finances islàmiques, oferint activitats i iniciatives específiques que donin

¹ Per a més informació, consultar la seva pàgina web: <https://www.coophalal.eu/>

oportunitats².

Finances islàmiques a Espanya:

S'entén per finances islàmiques aquelles que segueixen els principis bàsics de:

- ❖ Prohibir els tipus d'interès (*riba*), encara que sí que es permet carregar un marge en l'operació
- ❖ No són acceptables les transaccions en les quals existeix incertesa (*gharar*) i/o ambigüïtat (*jahala*), deixant fora als derivats financers (*forward*, opcions i futurs) i hedge funds.
- ❖ Prohibició d'activitats il·lícites (*haram*) en contra dels principis morals i religiosos de la sharia.

Les característiques de les finances islàmiques, no són reconegudes per tothom, per molt que Espanya tingui dos milions de musulmans al país, dificultant així millorar la seva vida i la situació econòmica. La comunitat islàmica pateix moltes desigualtats a Espanya per qüestions religioses, racials, d'idioma, entre altres aspectes³.

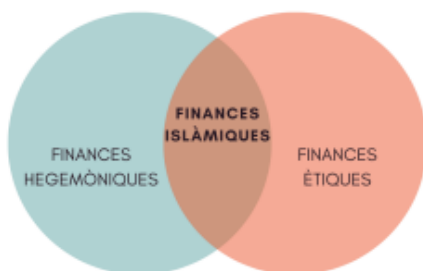
ANÀLISI

Finances islàmiques: unes finances halal

CoopHalal es caracteritza per difondre i treballar les finances islàmiques. En l'entrevista, al moment de definir-les, explicava que és una unió entre les finances tradicionals i les finances ètiques; del primer comparteixen les formes d'organització, el control i la forma de funcionar d'un banc. De les finances ètiques i l'economia social i solidària comparteixen l'ètica de responsabilitat social, ecològica, la solidaritat, els drets humans, entre altres. A més a més, tenen característiques pròpies, i és que **en els préstecs econòmics no hi ha interessos**, cosa que en els altres dos sistemes sí que passa. Per explicar-ho d'una forma més gràfica -i com ho va explicar Najia a l'entrevista- seria així:

² Per a més informació, consultar la seva pàgina web: <https://cibafi.org/Home>

³ Per a més informació en relació amb la realitat de les finances islàmiques a escala estatal i internacional, consultar: <https://www.coopahalal.eu/7551/>

Esquema I: característiques finances islàmiques, relació amb ètiques i hegemòniques. Font: Najia Lotfi.

És a dir, les finances islàmiques **són una unió dels dos sistemes, però amb característiques pròpies**. En el curs fet per CIBAFI l'any 2016 i en el transcurs de l'entitat transmeten aquesta forma de fer finances, sense préstecs ni interessos, millor dit, ha de ser *halal*:

O sea, nuestros contratos tienen que ser halal, es decir, que no haya ninguna parte perjudicada dentro de los contratos y que haya transparencia y que todo sería en letra grande que no haya letra pequeña. En esto nos diferenciamos un poco. Lo que están haciendo las finanzas éticas y las finanzas islámicas. -Najia, educadora

Com es pot veure, es treballa el principi de **transparència**, que també caracteritza les finances ètiques i solidàries. Treballen per **impulsar l'economia real** i **cobrir les necessitats de la comunitat**, sobretot islàmica, però també a tothom que necessiti un préstec i compleixi l'ètica que els caracteritza:

Es lo que estamos haciendo, pues financiando proyectos, ayudando a la gente a conseguir viviendas, ayudando también a unos taxistas que sean propietarios de ellos mismos de su taxi, ayudando a la creación de cooperativas. Eso sí que para crear una cooperativa, por ejemplo, se necesitan 3000€. -Najia, educadora

És a dir, fan una **inclusió financera** d'una població que està exclosa del sistema hegemònic financer, per una qüestió, en aquest cas, religiosa, ètica i religiosa. És un model just, o com explicava a l'entrevista, a partir del seu **model crea justícia**:

Por lo tanto, desde nuestro punto de vista es lo que ofrecemos. Es otra alternativa que

esté en beneficio de las personas de a pie de la economía real, que haya proyectos que no haya solo inversión en Wall Street en no sé qué en. [...] no que haya empresas donde la gente trabaje que haya eso, pues en la economía real, que existan proyectos concretos y tangibles donde la gente pueda ganar su nómina y que trabaje. y no solamente invertir en las bolsas y especulando con el dinero y otra gente se suicida por hambre. -Najia, educadora

Es treballa per facilitar el finançament de projectes, sent una eina de transformació de la societat, estant al servei de la satisfacció de les necessitats de les persones, distribuint equitativament la riquesa generada, incorporant criteris socials i mediambientals (Gassiot, 2013). Aquests criteris s'avaluen a partir del **comitè Sharia, que selecciona els projectes a finançar, vetllen per la seva viabilitat econòmica, social, i d'altres indicadors**. Si no és viable socialment, no es finança el projecte, seguint els **principis d'exclusió i d'ètica aplicada**. També segueix el principi d'**equitat**, ja que a partir de la unió dels estalvis dels seus socis i sòcies, inverteixen en altres projectes, i el que no s'utilitza es retorna als estalviadors (XES, 2018; Diner Ètic, 2023).

Com s'ha pogut veure en aquest apartat, CoopHalal és un exemple clar de fer finances a partir d'una ètica i amb valors socials, a més a més, sent unes finances que **s'adapta al context** (Hintze, 2010, p. 15-16; Coraggio, 2009, p. 156-158; Defourny, 2003, p. 102; Chaves, 2003, p. 115), en aquest cas per una qüestió religiosa. És una realitat que és mundial i les finances islàmiques estan representades en molts espais. Sent les finances islàmiques, una **eina política** per promoure la vida econòmica afí als valors personals i comunitaris per a la transformació social (de Cruz, 2017). Realitzen una **inclusió financera** de col·lectius que sovint estan exclosos del sistema financer, però no només persones de religió islàmica, sinó que estan oberts a qualsevol col·lectiu que necessiti una ajuda financera i estiguin exclosos del sistema hegemònic:

Eso sí que para crear una cooperativa, por ejemplo, se necesitan 3000€. Y, o sea, hemos creado dos cooperativas, una de 2 sudamericanas, o sea ni son musulmanas ni nada se hicieron socios de la cooperativa y les hemos ayudado con un préstamo. Sin ningún interés porque tenemos unos préstamos buenos préstamos, se dicen sin ningún interés ni nada, es para ayudar a la gente. -Najia, educadora

[Educació transformadora: fomentant el debat i el pensament crític](#)

Per l'anàlisi del cas en relació a l'educació transformadora és difícil de fer-ho exhaustivament, perquè al final és un curs que va ser fa set anys, i tampoc s'ha pogut parlar amb algun educand sobre el tema ni consultar el material didàctic sobre el curs. Però, a partir de l'entrevista amb Najia es pot veure quina ètica educativa té l'entitat, implicant així que el curs seguís la mateixa línia. Segons comenta, **es fomentava molt el debat, el pensament crític i reflexiu**, no realitzaven unes classes clàssiques, sinó que eren classes a partir de la conversa. A més a més, es fomenta molt la participació a preguntar perquè no hi hagi dubtes sobre l'explicat:

Partícipe, es, y que salgan sus dudas, que no salga de la clase. "Ah, esto no lo entendí." No tiene que salir de la clase ya totalmente convencido o no, pero por lo menos que tenga todas las cosas claras. Que no salgan con dudas, ya siempre les digo, cualquier duda no estéis en ponerla ahora mismo y la aclaramos y siempre ha sido así, o sea, de cercanía, de participación más que impartir y ya está. -Najia, educadora

Com a material didàctic per la formació d'anàlisi, es va utilitzar PowerPoint i un manual de CIBAFI, que per protecció de dades no hem tingut accés a consultar per saber com s'ensenyava la teoria durant el curs. Segons l'entrevista, la teoria s'explicava a partir d'exemples reals:

Tenemos que ser críticos con lo que recibimos tanto de la tele, de la radio y tal un poco críticos con lo que con lo que es, intentan vendernos que todo es bueno, que todo eso rosa y tal no. También tenemos que ver la realidad que está en la calle. O sea, no sólo la tele, sino la calle también. Entonces aquí creas un deseo de que la gente aspira a un cambio y el cambio les dices que existe. O sea, ya está sobre la marcha. -Najia, educadora

És a dir, realitzaven l'**aprenentatge experiencial** (Espinari i Viguera, 2020), a partir del reconeixement de la realitat i plantejar les finances islàmiques com una solució als problemes de la vida real. En el curs, hi ha una gran presència dels principis de justícia global i els drets humans, que analitzarem quins i com es manifesten a l'apartat següent.

Justícia Global i drets humans: justícia econòmica en la interculturalitat crítica

CoopHalal té un posicionament crític amb la realitat. En el transcurs del curs i en la forma de

treballar de la cooperativa, al ser crítics amb la realitat i el sistema hegemònic, contribueixen a millorar les desigualtats de les realitats que estan excloses del model hegemònic, contribuint així, a la **justícia econòmica i millorar les relacions de poder** a partir de la relació financera:

Es decir, que no haya ninguna parte que se beneficia en detrimento del otro que no haya letra pequeña, que no haya préstamos con interés el préstamo con interés es algo muy inaceptable porque siempre sale una parte ganando y la otra que se apaña y esto? Lo vimos, o sea, lo vimos en las diferentes crisis que la gente se ahoga con las subidas e incluso hay suicidios, o sea todas estas consecuencias del modelo que estamos viviendo y sobre todo, con las crisis cíclicas que vienen cada 10 o 12 años viene, ¿por qué? Porque no cambiamos de modelo el mismo cambio, el mismo modelo, pues los gobiernos se inyectan en la crisis, inyectan dinero del pueblo, digamos dentro de los bancos y los bancos se ponen otra vez a mover y a tal y a ponerse ricos, además. -Najia, educadora

L'**objectiu** de les finances islàmiques **són les persones i el benestar d'aquestes**. També creen **justícia econòmica i social** a partir d'aprovar el finançament només als projectes que tenen un impacte social positiu. L'entitat és determinant amb el sistema capitalista i com aquest perjudica la majoria de la població pel benefici d'uns pocs, sent **crítics amb les relacions de poder** en connexió amb els diners, i com això perjudica altres tipus de desigualtats.

La agresividad de la poca transparencia. O sea, los potentes son los que realmente tienen la riqueza y este modelo es lo que crea, es que la riqueza del mundo que esta en un 5% y en manos de unos 5% de, o sea de de los habitantes de la del del universo. -Najia, educadora

Aquest cas en concret l'hem trobat molt interessant d'analitzar i explicar per què és un bon exemple de l'economia social i solidària i, per tant, les finances ètiques, ja es modelen al context i a les necessitats específiques. Les finances islàmiques es caracteritzen per ser una alternativa tant a Espanya com a països islàmics, que per qüestions colonials s'havien imposat finances occidentals. Això comporta que, les finances islàmiques i en concret l'entitat CoopHalal tingui una visió decolonial, i conscients de les epistemologies del Sud Global (Walsh, 2007; Palacio, 2011) seguint el principi d'**interculturalitat crítica**, ja que durant molt temps estaven exclosos i subordinats per una qüestió colonial, tant a Espanya com a països de religió islàmica:

Desapareció, y cuando intentaron, o sea, a principios del siglo 20, intentaron, pues algunos expertos economistas islámicos, hacer reaparecer de nuevo este modelo económico-financiero y que gracias a Dios ahora ya está presente en varios países y aunque a nivel internacional es un nicho muy pequeño por ahora, pero cada vez. Casi a nivel internacional, las finanzas islámicas están duplicando su volumen cada cuatro o cinco años. O sea, aumentando por lo tanto. -Najia, educadora

Un altre principi ètic que segueix l'entitat és el principi de la **perspectiva feminista**, des d'on, tenint molt clar la influència cultural i religiosa en qüestions de gènere, intenten trencar amb això i fomentar l'emancipació femenina, a més a més, que la directora de CoopHalal és una dona i bona part de l'equip també ho és, fent així que la seva pròpia entitat sigui un exemple:

El ámbito económico, la mayoría de las mujeres, al menos en mi cultura. “Uy, lo económico es del hombre, no, no, no, ahí no me voy.” Yo no se atreve, por ejemplo, a emprender por miedo al hombre, por miedo a “es cosa de hombres, tengo que estar en reuniones con tantos hombres y mi hijo me está llamando no sé qué” entonces hay desigualdades, ya que parten de a nivel cultural. O sea, la realidad es la realidad, yo no puedo apuntarme a una formación, por ejemplo, a las 9 de la de la noche. En cambio, un señor sí, porque yo tengo que hacer dormir a mis hijos y tal, entonces son desigualdades, tanto a nivel cultural que ya digo por la propia cultura la mujer un poco se siente que su tema no es lo económico y muchísimo menos lo financiero cuando se habla del dinero. Y también tiene ese miedo de afrontar el emprendimiento por miedo de encontrarse. O sea, con hombres potentes y con experiencia, con formación. ¿Entonces se echa atrás, por lo tanto el modelo económico y financiero, pues también dentro de sus criterios de igualdad de establecer o de conseguir igualdad, pues también da mejoras o da oportunidades a mujeres, sean emprendedoras que sean. Bien formadas y tal da esta prioridad entre los criterios de valoración o evaluación de un proyecto, pues también se valora la participación de la mujer como un criterio ético del proyecto. -Najia, educadora

Tal com es pot veure en el fragment anterior, la perspectiva feminista està present en l'entitat. També està present la **justícia ambiental**, ja que dins la religió islàmica la protecció del medi ambient està present i és una part important, per aquest motiu en l'ètica de l'entitat, en les parts formatives i en el seu funcionament la protecció del medi ambient és una realitat, perquè es valora en el moment de decidir invertir en algun projecte.

Lo mismo, lo mismo dentro de los criterios justos de la justicia social, ambiental y tal existe también el medio ambiente, que es un criterio que se toma en cuenta a la hora de valorar algún proyecto para invertir o para también si es contaminante este proyecto o no, si es contaminante, pues se le da, pues el valor más bajo en la evaluación incluso. Dentro del islam, el medio ambiente es muy presente. En todos los actos de un musulmán. -Najia, educadora

Per a finalitzar, en el transcurs de l'anàlisi d'aquest cas es pot veure com el cas educatiu, -i l'entitat en si- segueixen els valors que caracteritzen les finances ètiques, sent un sistema financer transformador i amb impacte social en diferents contextos i ideologies.